

Lise Öğrencilerinin Mesleki Kararsızlıklarının Sosyo-Demografik Faktörlere Göre İncelenmesi

A Research on High School Students' Vocational Indecision According to Demographic Factors

Fatma Funda AKKOÇ*

Özet

Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinin mesleki kararsızlıklarının belirlenmesi ve mesleki kararsızlıklarının sosyo-demografik değişkenlere göre farklılığının incelenmesidir. Araştırmaya İzmir ilinde farklı türlerdeki ortaöğretim kurumlarından 268 lise öğrencisi katılmıştır. Araştırmada, öğrencilerin mesleki kararsızlıkları "Mesleki Karar Envanteri" ile ölçülmüştür. Öğrenci ve ailelerine ait demografik bilgileri elde etmek için ise araştırmacı tarafından geliştirilen bir "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda mesleki karar envanteri alt boyutları arasında yer alan akılcı olmayan inançlar puan ortalamaları cinsiyete göre; akılcı olmayan inançlar ve dışsal çatışma alt ölçeklerinin puan ortalamaları yaş ve sınıf düzeyine göre farklılaşmıştır. Elde edilen bulgular literatür çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mesleki Kararsızlık, Lise Öğrencileri

Abstract

The purpose of the present study is to determine high school students' vocational indecision and to examine how vocational indecision changes according to socio-demographic variables. 268 students from different high schools in İzmir attended to the study. The students' vocational indecision was measured by "Vocational Decision Inventory". To gather the data related with the students' and their families' demographic characteristics, a "Personal Information Sheet", prepared by researcher was used. Two conclusions were drawn from this research: Scores for irrational beliefs about choosing an occupation differed according to gender; scores for irrational beliefs about choosing an occupation and external conflict differ according to age and grade. The findings have been discussed in reference to the related literature.

Key Words: Vocational Indecision, High School Students

Giriş

Bireyin seçtiği meslek toplumdaki yerini, yaşamının kalitesini, sosyal çevresini belirleyen ve etkileyen önemli bir unsurdur (Kırdök, 2010). Meslekle ilgili kararlar, tüm insanların hayatlarının bir döneminde karşı karşıya kaldıkları önemli bir zorluktur (White ve Trancey, 2011). Mesleki gelişim okul öncesi dönemden başlar ve yaşam boyu sürer (Yılmaz Erdem ve Bilge, 2008). Her insan, yaşamının belli dönemlerinde, geleceğe yönelik planlar yapar, bu planlar çerçevesinde meslek seçimi, bu mesleğe onu ulaştıracak eğitimi alma ve

* Doktor, fundaakkoc75@gmail.com, fundaakkoc@yahoo.com

eğitime devam etme ya da çalışmaya başlama gibi konularda kararlar verirler (Aytaç ve Bayram, 2000). Bu kararlara zamanla yaşanacak şehir hatta ülke, evlilik ve aile kurma (Feldman, 2003), bir üst öğrenim kurumuna gidip gitmeme, eğitimini aldığı mesleği yapıp yapmama gibi kararlar da eklenmektedir. İş dünyası ve teknolojinin beklentilerinin gün geçtikçe karmaşıklaşması nedeniyle gencin karşı karşıya kaldığı karar verme süreci de daha zorlaşmaktadır. (Ireh, 2000).

Mesleki kararlar, bir meslek veya eğitim almaya ya da işe başlamaya yönelik bir yön belirleyecek birbiri ile bağlantılı bir grup meslek seçmeyi içerir (Sampson, Robert, Reardon, Peterson ve Lenz, 2004). Meslek tercihinin yapılması aşamasında, bazı bireyler kendileri hakkındaki bilgilerin yetersiz olması, meslekler hakkında bilgilerin eksik olması, kendileri için önemli diğer kişilerden gelen baskılar ve bir takım işlevsel olmayan düşünceler gibi birçok sebeple kararsızlık yaşayabilmektedirler (Çakır, 2004). Mesleki kararsızlık; kararsız bireylerin seçim için gerekli bilgilerde bulunan boşluklardan dolayı belli bir mesleğe yönelik taahhütte bulunamama (Sampson ve diğ., 2004); bireylerin kariyer tercihlerini yaparken ve kararlarını verirken ortaya çıkan sorunlar (Gati, Krausz ve Osipow, 1996; Germaijs ve Boeck, 2003), kariyer hedefine yönelik aktivitelere ilişkin motivasyonsuzluk ve kariyer kararlarını alırken görülen yüksek düzeyde emin olmama ve kaygı hali şeklinde ortaya çıkan önemli bir sorun (Lopez ve Ann-Yi, 2006) gibi çeşitli tanımlarla açıklanmaya çalışılmıştır. Mesleki kararsızlığın nedenlerinin incelendiği araştırmaların sonuçlarına göre mesleki kararsızlık yaşayan bireylerde; yüksek kaygı, mesleki açıdan olgun olmama, kişisel çatışmalar, kültürel farklılıklar ve beceri eksikliği görülmektedir (Savickas, 1995; Akt: Kırdök, 2010).

Mesleki karar verme, ergen ve erişkin gelişiminde önemli bir gelişim görevidir (Sampson, Peterson, Lenz, Reardon ve Saunders, 1996). Bu kararı alma aşaması tüm insanlar için farklılıklar göstermekle birlikte genelde ergenlik dönemini içine alan bir süreci işaret eder. Kılıççı (1992), bu dönemde kişinin başarması gereken önemli gelişim görevlerinden birini meslek seçimi için gerekli ön hazırlıkları yapma ve kendine en uygun mesleği seçebilme olarak tanımlamaktadır. Garrinson ve Garrinson (1983), yaptıkları çalışmada ergenlerin çoğunun en belli başlı düşüncelerinin meslek planlamalarını yapabilmek ve mesleğe hazırlanmakta yoğunlaştığını ortaya koymuşlardır. Genel olarak 15-18 yaşlar arasında genç lise eğitimi almaktadır ve bu dönemde meslekler hakkında bilgi toplayıp geleceğe ilişkin kararını oluştururken, buna bağlı olarak hangi branş ve derslerin kendisine uygun olacağını, hangi yüksek öğretim programına devam etmesi gerektiğini belirlemeye çalışmaktadır (Kulaksızoğlu, 2007; Yeşilyaprak, Güngör ve Kurç, 1998). Super'ın "Araştırma Evresi" olarak adlandırdığı bu dönemde genç kendini ve meslekleri tanımaya çalışarak zaman

içersinde daha gerçekçi seçeneklere doğru yönelmektedir (Yeşilyaprak ve diğ., 1998). Benzer şekilde Ginzberg de bu dönemi “Deneme Dönemi” olarak adlandırarak kendini ve meslekleri tanıma ve bir karar vermeye yönelme sürecinden bahsetmektedir (Kuzgun, 2000).

Lise dönemindeki ergenlerin kendilerinden beklenen meslek gelişim görevlerini başarı ile yerine getirmemeleri onların doğru ve akılcı kararlar vermesini zorlaştırmaktadır (Kırdök, 2010). Çoğu zaman bu kararlar çevrenin beklentileri ya da akran grubunun kaygılarına yönelik baskılarla gerçekçilikten uzak bir şekilde alınır (Noeth, Engen ve Noeth, 1984; Akt: Ireh, 2000). Patton, Creed ve Watson (2003), yüksek kararsızlığın, ergenlerin kariyer gelişimleri üzerindeki en önemli engellerden biri olduğunu ortaya koymuşlardır.

Sağlıklı bir seçim için mevcut seçenekleri, gerektirdiği nitelikler ve sağladıkları olanaklar açısından değerlendirmek gereklidir (Kuzgun, 2000). Bireylerin doğru kariyer tercihi yapmaları, kendi istek ve eğilimlerinin yanı sıra, kişilik özellikleri ve sahip oldukları yetkinliklerin objektif bir değerlendirme ile ortaya çıkarılması sonucu gerçekleşebilecektir (Karancı, 2003). Eğer bireyler kendi düşünce, değer ve duygularının farkında değilse gerçekte kim olduklarına göre davranamazlar. Kendini tanımak, kariyer kararını verme için önemli bir kaynak olarak görülür (White ve Tracey, 2011). İdeal mesleki karar verici kavramını ortaya koyan Gati ve arkadaşlarına göre (1996), ideal karar verici birey öncelikle mesleki karar verme ihtiyacının farkındadır, bunu yapmaya isteklidir ve doğru karar verme kapasitesine sahiptir. Etkili kariyer kararı verme, değerlendirme ve bilgi kaynaklarının temin edilmesi ve kullanılması, belirli mesleklerdeki kişilerle konuşma, alternatifleri gerçekçi olarak test etme gibi bir grup keşif davranışını gerektirir (Sampson ve diğ., 1996).

İdeal olan yukarıda anlatıldığı gibi olsa da, mevcut sınav sistemi genci istediği kariyer planlamasından uzaklaştırmakta, sadece adı sürekli değişen üniversiteye öğrenci seçme sınavından aldığı puan sonucunda girebildiği bir üniversiteden mezun olarak bir iş sahibi olmasını sağlamaktadır. Bu iş, genellikle arzu ve hayalleri ile örtüşmemekte ve sonuç olarak kişinin, hayatın başka alanlarında da yaşayacağı sorunlara ortam hazırlamaktadır. Peng (2001), öğrencilerin bölümlerini bir sınav sonucunda alınan puanlara göre belirlemelerinin, bazı öğrenciler açısından aldıkları eğitim ile mezuniyet sonrasında yapmak istedikleri arasında anlamlı bir ilişki görememelerine neden olduğunu vurgulamıştır. Bireylerin beklentilerini gerçekleştirebilecekleri, geleceğe umutla bakabilecekleri bir meslek seçebilmeleri ruhsal ve fiziksel olarak da sağlıklarını etkileyebilir ve hayat kalitelerinde belirleyici olabilir. Alver, Dilekman ve Ada'nın (2010) üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırma bu anlamda dikkat çekicidir: Beklentilerini gerçekleştirmiş ve geleceğe umutla baktıklarını ifade eden üniversite öğrencilerinin kısmen beklentilerini gerçekleştirmiş

ya da gerçekleştirememiş ve kısmen umutlu ya da umutsuz olduklarını ifade eden öğrencilere oranla somatizasyon, obsesif-kompulsif bozukluk, kişiler arası duyarlılık, depresyon, anksiyete bozukluğu, hostilite, fobik anksiyete, paranoid düşünceler ve psikotizm gibi psikolojik belirtilerinin anlamlı biçimde daha düşük olduğu görülmüştür. Umut düzeyi yüksek olan bireylerin mesleğe ve kendilerine yönelik doğru değerlendirmeler yaparak daha gerçekçi planlar yapabilecekleri ve daha az mesleki kararsızlık yaşayacakları söylenebilir (Şahin, Sarı, Aydın, Cengiz ve Dereli, 2011).

Yapılan araştırmalar incelendiğinde mesleki kararsızlığın birçok değişkenle ilişkisi bulunmuştur. Yurtdışında yapılan çalışmalar, mesleki kararsızlıkla problem çözme becerisi (Larson ve Heppner, 1985; Akt: Hamamcı ve Hamurlu, 2005), işlevsel olmayan düşünceler (Kleiman, Petterson, Sampson ve Reardon, 2004) ve depresyon (Saunders, Peterson, Sampson ve Reardon, 2000) arasında anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Yurtiçinde yapılan araştırmalarda ise mesleki kararsızlıkla babaların meslek gelişimine karşı tutumları (Hamamcı ve Hamurlu, 2005), kişisel rehberlik ihtiyaçları (Kesici, 2007) ve içsel motivasyonsuzluk, içsel çatışma, umutsuzluk (Şahin ve diğ., 2011) arasında ilişki olduğu görülmektedir.

Ülkemizde mesleki kararsızlığa yönelik araştırmaların sayısı yeterli değildir. Tüm bu bilgilerin ışığında, gençlerin ve çocukların mesleki kararsızlıklarını etkileyen faktörlerin anlaşılması, geleceğe yönelik yapacakları seçimlerde çeşitli yanlışlara düşmelerini engelleyici tedbirlerin alınması konusunda hem gençlere, hem ailelerine hem de onları yönlendirme sürecinde destek veren öğretmen ve uzmanlara yardımcı olması açısından önemlidir. Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinin mesleki kararsızlıklarını belirlemek ve mesleki kararsızlıklarını cinsiyet, yaş, sınıf, annenin çalışma durumu, annenin ve babanın öğrenim durumu değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesidir.

Araştırmanın amacı

Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinin mesleki kararsızlıklarının belirlenmesi ve mesleki kararsızlıklarının sosyo-demografik değişkenlere göre farklılığının incelenmesidir. Araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır:

- Öğrencilerin mesleki kararsızlıkları cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Öğrencilerin mesleki kararsızlıkları yaşlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Öğrencilerin mesleki kararsızlıkları sınıflarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

- Öğrencilerin mesleki kararsızlıkları annelerinin çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Öğrencilerin mesleki kararsızlıkları annelerinin öğrenim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Öğrencilerin mesleki kararsızlıkları babaların öğrenim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Çalışma grubu

Çalışma grubu 2010-2011 eğitim-öğretim yılında İzmir’de Şemikler Lisesi ve İzmir Anadolu Öğretmen Lisesi’nde okuyan 140 erkek, 127 kız (1 öğrenci belirtmemiş) olmak üzere toplam 268 öğrenci tarafından oluşmaktadır. Öğrencilerin 161’i Şemikler Lisesi, 107’si İzmir Anadolu Öğretmen Lisesi’nde okumaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerden 95’i (%36) 9. sınıfa, 84’ü (%31) 10. sınıfa ve 89’u (%33) 11. sınıfa devam etmektedir. 12. sınıflar üniversitelere giriş sınavı hazırlıkları nedeni ile çalışmaya katılamamışlardır.

Tablo 1

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Yaşlarına Göre Frekans, Mesleki Karar Envanteri Ortalama ve Standart Sapmaları

	n	\bar{X}	Ss
15 ve altı	74	20.76	9.07
16	94	19.20	8.45
17 ve üstü	95	19.48	8.73

Veri toplama araçları

Bu araştırmada, öğrencilerin mesleki kararsızlıkları Çakır (2003) tarafından geliştirilmiş “Mesleki Karar Envanteri” ile ölçülmüştür. Öğrenci ve ailelerine ait demografik bilgileri elde etmek için ise araştırmacı tarafından geliştirilen bir “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Bu ölçme araçlarına ilişkin bilgiler aşağıda yer almaktadır.

Mesleki Karar Envanteri. Mesleki karar envanteri, lise öğrencilerinin mesleki kararsızlığını ölçmek amacıyla Çakır (2003) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 30 maddeden oluşmaktadır ve içsel çatışmalar, kendini yeterince tanımama, meslek ve alan bilgisi eksikliği, meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar, dışsal çatışmalar olmak üzere beş alt ölçeğe sahiptir. Mesleki karar envanterinin geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının örneklemini 527 lise 1. sınıf öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek amacıyla uygulanan faktör analizi sonuçlarına göre 5 faktörde toplanan maddelerin faktör yükleri .36 ile .73 arasında değişmektedir. Ölçeğin madde toplam korelasyonlarına bakıldığında,

korelasyon katsayıları 0.23 ile 0.57 arasında değişmektedir. Maddelerin ayırt edicilik özelliği, yapılan “t” testine göre .05 düzeyindedir. Envanterin benzer ölçekler geçerliğini saptamak için “Mesleki Olgunluk Envanteri” kullanılmıştır. Uygulama sonucunda elde edilen korelasyon katsayısı 0.68 olarak belirlenmiştir. Envanterin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı 0.85 olarak belirlenmiştir. Test tekrar test yöntemi sonucunda elde edilen korelasyon katsayısı ise 0.83’dür. Ölçeği alan kişi sorulara “bana çok uygun, bana biraz uygun, kararsızım, bana pek uygun değil, bana hiç uygun değil” şeklinde yanıtlardan birini vererek cevaplar. Puanın yüksekliği mesleki kararsızlığın yüksekliğini ifade eder. Bu araştırma grubu için mesleki karar envanterinin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0.94 olarak bulunmuştur.

Kişisel Bilgi Formu. Bu formda öğrencilerin yaş, cinsiyet, sınıf, annenin çalışma durumu, anne ve babanın öğrenim durumunu belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır.

Verilerin analizi

Verilerin analizinde ilk olarak ölçek puanlarının normal dağılıp dağılmadığı incelenmiştir (Büyüköztürk, 2011). Ölçek puanlarının normal dağılım göstermemesinden dolayı parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Buna göre mesleki karar envanteri ve alt boyutların cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı Mann Whitney U testi ile incelenirken; mesleki kararsızlığın yaş, sınıf düzeyi, annenin çalışma durumu, anne-babanın öğrenim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi ile incelenmiştir. Analizler SPSS 15 paket programı ile yapılmıştır ve anlamlılık değeri $p < .05$ olarak kabul edilmiştir.

Bulgular

Öğrencilerin mesleki karar envanteri alt ölçekleri ve toplam puanlarına ilişkin ortalama, standart sapmaları, minimum ve maksimum değerleri Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2

Mesleki Karar Envanteri Alt Ölçekleri Puanlarının Ortalama, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum Değerleri

	\bar{X}	Ss	Min	Max
İçsel Çatışmalar	19.83	8.73	8	40
Kendini Yeterince Tanımama	17.09	6.97	7	35
Meslek ve Alan Bilgisi Eksikliği	16.60	6.58	7	35
Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar	7.72	3.30	4	20
Dışsal Çatışmalar	7.08	3.50	4	20
Toplam puan	68.32	23.17	30	150

İçsel çatışmalar alt ölçeğinden alınabilecek puanların aralığı 8-40 ($X=19.83$, $ss=8.73$), kendini yeterince tanımama ($X=17.09$, $ss=6.97$) ve meslek ve alan bilgisi ($X=16.60$, $ss=6.58$) alt ölçeklerinden alınabilecek puanların aralığı 7-35, meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan

inançlar ($X=7.72$, $ss=3.30$) ve dışsal çatışma ($X=7.08$, $ss=3.50$) alt ölçeklerinden alınabilecek puanların aralığı 4-20 arasında ve ölçeğin toplamından alınabilecek puanlar ise 30-150 ($X=68.32$, $ss=23.17$) arasında değişmektedir. Bu araştırmanın çalışma grubunda yer alan lise öğrencilerinin mesleki kararsızlık düzeylerinin çok yüksek olmadığı söylenebilir.

Tablo 3

Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Mesleki Karar Envanteri Alt Ölçekleri Puanlarının Ortalama, Standart Sapma ve U Testi Sonucu

	Cinsiyet	n	\bar{X}	Sd	U	p
İçsel Çatışmalar	Kız	127	20.22	9.17	8534.50	0.572
	Erkek	140	19.45	8.34		
Kendini Yeterince Tanımama	Kız	127	16.87	7.32	8484.00	0.519
	Erkek	140	17.23	6.65		
Meslek ve Alan Bilgisi Eksikliği	Kız	127	15.98	6.70	7903.50	0.117
	Erkek	140	17.14	6.47		
Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar	Kız	127	7.19	2.99	7542.50	0.031*
	Erkek	140	8.17	3.51		
Dışsal Çatışmalar	Kız	127	6.80	3.56	7835.50	0.088
	Erkek	140	7.31	3.45		
Toplam puan	Kız	127	67.07	23.68	8349.50	0.391
	Erkek	140	69.30	22.75		

* $p < 0.05$

Tablo 3'te öğrencilerin cinsiyetlerine göre mesleki karar envanteri alt ölçek ve toplam puanları görülmektedir. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inanç puanları arasında $p < 0.05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunurken, içsel çatışma, kendini yeterince tanımama, meslek ve alan bilgisi eksikliği, dışsal çatışma ve toplam puanlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Kız öğrencilerin meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inanç puanları erkek öğrencilerin puanlarından anlamlı biçimde düşüktür ($U=7542.50$, $p=0.031$).

Tablo 4

Öğrencilerin Yaş, Sınıf, Annelerinin Çalışma Durumu, Anne ve Babalarının Öğrenim Durumlarına Göre Mesleki Karar Envanteri Alt Ölçekleri ve Toplam Puanlarının Sıra Ortalamaları, Standart Sapma, X^2 ve p Değerleri

	n	Sıra Ort.	İçsel Çatışmalar			Kendini Yeterince Tanımama				Meslek ve Alan Bilgisi Eksikliği			
			X^2	sd	Anlamlı Fark	Sıra Ort.	X^2	sd	Anlamlı Fark	Sıra Ort.	X^2	sd	Anlamlı Fark
Yaş													
15 ve altı	74	140.32	1.26	2	YOK	132.97	1.29	2	YOK	142.26	1.88	2	YOK
16	94	127.89				125.36				127.86			
17 ve üstü	95	129.58				137.82				128.11			
Sınıf													
9	95	138.09	0.32	2	YOK	132.17	0.34	2	YOK	146.59	3.67	2	YOK
10	84	132.51				133.02				126.18			
11	89	132.55				138.38				129.44			
Annelerin Çalışma Durumu													
Çalışıyor	84	132.65	0.17	2	YOK	130.10	0.39	2	YOK	129.14	1.24	2	YOK
Çalışmıyor	155	135.51				136.46				138.33			
Emekli	28	129.70				132.05				124.63			
Annelerin Öğrenim Durumu													
Okur-yazar değil, okur-yazar ya da ilkokul mezunu	85	137.11	3.54	3	YOK	135.93	1.91	3	YOK	139.04	5.79	3	YOK
Ortaokul mezunu	49	138.24				144.69				147.99			
Lise mezunu	80	138.43				128.98				131.81			
Üniversite ve üstü mezunu	52	115.55				125.93				113.38			
Babanın Öğrenim Durumu													
Okur-yazar değil, okur-yazar ya da ilkokul mezunu	52	128.73	2.97	3	YOK	126.15	1.51	3	YOK	140.05	0.77	3	YOK
Ortaokul mezunu	48	134.19				132.00				133.61			
Lise mezunu	84	144.52				141.52				134.45			
Üniversite ve üstü mezunu	82	124.84				130.82				128.30			

*p<0.05

**p<0.01

Tablo 4(devamı)

Öğrencilerin Yaş, Sınıf, Annelerinin Çalışma Durumu, Anne ve Babalarının Öğrenim Durumlarına Göre Mesleki Karar Envanteri Alt Ölçekleri ve Toplam Puanlarının Sıra Ortalamaları, Standart Sapma, X^2 ve p Değerleri

	n	Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar				Dışsal Çatışmalar				Toplam Puan			
		Sıra Ort.	X^2	sd	Anlamlı Fark	Sıra Ort.	X^2	sd	Anlamlı Fark	Sıra Ort.	X^2	sd	Anlamlı Fark
Yaş													
15 ve altı	74	152.26	10.76**	2	15 ve altı-16	151.64	12.22**	2	15 ve altı-16, 16-17 ve üstü	143.70	3.14	2	YOK
16	94	113.99				112.01				122.77			
17 ve üstü	95	134.04				136.48				132.02			
Sınıf													
9	95	154.32	10.27**	2	9-10,9-11	152.87	14.56**	2	9-10,10-11	144.56	2.75	2	YOK
10	84	119.40				109.89				125.81			
11	89	127.60				138.12				131.96			
Annenin Çalışma Durumu													
Çalışıyor	84	133.05	0.70	2	YOK	124.71	4.96	2	YOK	128.76	1.09	2	YOK
Çalışmıyor	155	134.98				142.46				138.16			
Emekli	28	131.45				115.02				126.68			
Annenin Öğrenim Durumu													
Okur-yazar değil, okur-yazar ya da ilkokul mezunu	85	145.61	5.71	3	YOK	146.42	14.68	3	YOK	140.61	6.27	3	YOK
Ortaokul mezunu	49	138.49				151.87				146.20			
Lise mezunu	80	129.84				128.89				132.36			
Üniversite ve üstü mezunu	52	114.63				102.16				111.66			
Babanın Öğrenim Durumu													
Okur-yazar değil, okur-yazar ya da ilkokul mezunu	52	134.27	0.38	3	YOK	143.91	7.07	3	YOK	132.79	1.89	3	YOK
Ortaokul mezunu	48	135.74				142.47				134.21			
Lise mezunu	84	135.85				139.79				141.61			
Üniversite ve üstü mezunu	82	129.30				115.21				125.23			

*p<0.05

**p<0.01

Tablo 4'te görüldüğü gibi meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar ($X^2=10.76$, $p=0.005$) ve dışsal çatışma ($X^2=12.22$, $p=0.002$) alt ölçeklerinden alınan puan ortalamaları öğrencilerin yaşlarına göre anlamlı şekilde farklılaşmaktayken ($p<0.01$), içsel çatışmalar, kendini yeterince tanımama, meslek ve alan eksikliği ve toplam puan da fark anlamlı değildir. Yaşları 15 ve altı olan öğrencilerin meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar alt ölçeğinden aldıkları puan 16 yaşındaki öğrencilerin puan ortalamalarından $p<0.01$ düzeyinde anlamlı biçimde yüksektir. Yaşları 15 ve altı olan öğrencilerin bu alt ölçeğe ilişkin puan ortalamaları ile yaşları 17 ve üstü olan öğrencilerin puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ayrıca yaşları 16 olan öğrencilerin puan ortalamaları ile 17 ve üstü olan öğrencilerin puan ortalamaları arasındaki fark da anlamlı değildir. Dışsal çatışma alt ölçeğine göre bakıldığında 15 yaş ve altı yaş grubundaki öğrencilerin puan ortalamaları 16 yaşındaki öğrencilere göre $p<0.01$ düzeyinde anlamlı biçimde yüksekken, 15 yaş ve altı öğrencilerin puan ortalamaları ile 17 ve üstü yaşlarındaki öğrencilerin puan ortalamaları arasındaki fark anlamlı değildir. 16 yaşındaki öğrencilerin dışsal çatışma alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları, 17 ve üstü yaşlardaki öğrencilerin puan ortalamalarından $p<0.05$ düzeyinde anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Öğrencilerin sınıflarına göre meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inanç puanları $p<0.05$ düzeyinde ($X^2=10.27$, $p=0.006$) ve dışsal çatışma puanları $p<0.01$ düzeyinde ($X^2=14.56$, $p=0.001$) anlamlı şekilde farklılaşmaktayken, içsel çatışmalar, kendini yeterince tanımama, meslek ve alan eksikliği ve toplam puan da fark anlamlı değildir. 9. sınıf öğrencilerinin meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları hem 10. sınıf öğrencilerinin puan ortalamalarından $p<0.05$ düzeyinde, hem de 11. sınıf öğrencilerinin puan ortalamalarından $p<0.01$ düzeyinde anlamlı biçimde yüksektir. Ancak meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar alt ölçeğinin puan ortalamaları 10. ve 11. sınıf öğrencilerinde anlamlı bir farklılık göstermemiştir. 9. sınıf öğrencilerinin dışsal çatışma alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları 10. sınıf öğrencilerinin puan ortalamalarından $p<0.01$ düzeyinde anlamlı biçimde yüksekken, 11. sınıf öğrencilerinin puan ortalamaları ile anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. 10. sınıf öğrencilerinin dışsal çatışma puan ortalamaları, 11. sınıf öğrencilerinin puan ortalamalarından $p<0.01$ düzeyinde anlamlı biçimde düşüktür.

Annenin çalışıp çalışmama durumuna göre mesleki karar envanteri alt ölçekleri ve toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Öğrencilerin annelerinin öğrenim durumuna göre mesleki karar envanteri alt ölçekleri ve toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Fark anlamlı olmasa da tüm alt ölçeklerde ve toplam

puanda anneleri üniversite ve üstü eğitim almış öğrencilerin puan ortalamaları diğer öğrencilerin puan ortalamalarından düşüktür ($p>0.05$). Öğrencilerin babalarının öğrenim durumuna göre mesleki karar envanteri alt ölçekleri ve toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ancak kendini yeterince tanımama alt ölçeği dışındaki alt ölçekler ve toplam puanda babaları üniversite ve üstü eğitim almış öğrencilerin puan ortalamaları diğer öğrencilerin puan ortalamalarından düşüktür ($p>0.05$).

Tartışma

Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinin mesleki kararsızlıklarının belirlenmesi ve mesleki kararsızlıklarının sosyo-demografik değişkenlere göre farklılığının incelenmesidir. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inanç puanları arasında anlamlı bir farklılık gözlenirken, içsel çatışma, kendini yeterince tanımama, meslek ve alan bilgisi eksikliği, dışsal çatışma ve toplam puanlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Araştırmada erkek öğrencilerin meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inanç puanları kız öğrencilerin puan ortalamalarından yüksektir. Elde edilen bu bulgular, Van Hareven'in (1999) yaptığı araştırmanın sonuçları ile paralellik göstermektedir. Öztemel ve Yüksel (2011), bu durumun geçmişte kadın çalışana yüklenmiş bir takım toplumsal inançlardan kaynaklanmış olabileceğini, geçmişte toplumda var olan tutumlar ve kadınların çalışmasının hoş karşılanmamasının, kız öğrencilerin bu yanlış inanışları kırma çabası ile sonuçlanmış olabileceğini vurgulamaktadırlar. Bu nedenle erkeklerden bağımsız olma, kendi kararlarını verebilme, ekonomik özgürlük kazanarak güç elde etme gibi bir çaba içinde bulunuyor olabilirler. Alan yazın incelendiğinde erkek öğrencilerin mesleki kararlarını verme aşamasında kız öğrencilere oranla daha fazla güçlük yaşadığı söylenebilir. Erkek öğrenciler kız öğrencilere oranla daha çok mesleki kararsızlık yaşamakta (Khasmohamma ve diğ., 2010), kariyer kararı almada daha az bağımsız davranabilmekte (Mau, 2000), ebeveynlerinin mesleklerle ilgili model olmasına daha çok ihtiyaç duymakta (Alliman-Brissett, Turner ve Skovholt, 2004), lise sonrası bir eğitim kurumuna devam etme kararını daha zor alarak kararsızlık ve yetersizlik yaşamaktadırlar (Feldman, 2003; Gibbons, 2005). Bu sonuç geleneksel aile yapısının hala etkin olduğu ülkemizde şaşırtıcı değildir. Kız öğrencilerin eğitim alsalar bile çalışmaması toplum tarafından garip karşılanmazken, erkeklerin en kısa zamanda hayata atılarak sorumluluk alması, ailelerini geçindirecek bir iş sahibi olması beklenen bir durumdur. Erkek öğrencilerin ailelerini refah içinde yaşatabilmek için iyi para kazanabilecekleri, geleceği ve iş bulma koşulları daha garantili görünen işlere yönelmeleri, aslında ilgi duymadıkları işlere yönelmelerine neden olabilmektedir. Bu düşünceyi destekler biçimde Feldman (2003), erkek öğrencilere kız akranlarına oranla geleneksel bir kariyer yolu

izlemediklerinde daha acımasız davranıldığını vurgulamıştır. Kız öğrencilerin geleneksel olmayan mesleki alanlar ve eşitlikçi düşünceler açısından daha iyi durumda olması (Gibbons, Borders, Wiles, Stephan ve Davis, 2006) şaşırtıcı değildir.

Öğrencilerin yaşlarına göre meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inanç puanları ve dışsal çatışma puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunurken, içsel çatışma, kendini yeterince tanımama, meslek ve alan bilgisi eksikliği ve toplam puanlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Yine öğrencilerin sınıflarına göre meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inanç puanları arasında ve dışsal çatışma puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunurken, içsel çatışma, kendini yeterince tanımama, meslek ve alan bilgisi eksikliği ve toplam puanlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Öğrenciler gelecekteki meslek seçimlerini etkileyecek ders seçimini 9. sınıfın sonunda yapmaktadırlar. Bu seçim sonucunda sosyal bilgiler, eşit ağırlıklı ya da fen bilimleri alanları adı altında gruplaşmış mesleklerle ilgili hazırlık yaparak üniversiteye giriş için girmeleri gereken sınava bu derslerden hazırlanmaktadırlar. Bu seçimi yapma aşamasından sonra sonsuz görünen seçenekler belli bir çerçeve içine alınmaktadır. Mesleki karar verme sürecinde öğrenciler doğru bilgilerle birlikte birçok fonksiyonel olmayan düşünce ve inanca da sahip olabilirler. Fonksiyonel olmayan düşünce ve inançlardan kurtulmaları, mesleki karar verme sürecinde daha kararlı olmalarına yardımcı olur (Kleiman ve diğ., 2004). Hamamcı ve Hamurcu'nun (2005) yaptıkları araştırmada da öğrencilerin yaşları ve sınıf düzeyleri yükseldikçe mesleki kararsızlık düzeyleri de azalmaktadır. Öztemel ve Yüksel (2011), yaş yükseldikçe, ergenlerin çalışma anlayışının yaşamı devam ettirme-gücüne katkısının arttığı sonucu bulunmuştur. Araştırmacılar bu durumu öğrencilerin yaşları ve sınıfları büyüdükçe meslek seçimi üzerinde daha fazla düşünmekte, tercihleri netleştirmekte ve meslek seçimi ile ilgili daha kararlı hale gelmeleri ile açıklamışlardır. Çeşitli araştırmalarda daha genç yaştakilerin yaşı daha ileri olanlara oranla daha fazla mesleki kararsızlık yaşadığı bulunmuş, bunun nedeni olarak da bireylerin ergenliğin sonlarında ve 20'li yaşlarının başlarında özgürlüklerine daha düşkün olduklarını ve günlük rutinlerin kısıtlamalarından kaçmak istediklerini ifade edilmiştir (Feldman, 2003).

Öğrencilerin annelerinin ve babaların öğrenim durumuna göre mesleki karar envanteri alt ölçekleri ve toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Hamamcı ve Hamurlu'nun (2005) araştırma sonuçları da bu bulguyu desteklemektedir. Alan yazın incelendiğinde anne babaların öğrenim düzeyi ile mesleki kararsızlık arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların oldukça az olduğu dikkat çekmektedir. Mesleki kararsızlığı değerlendirmede aile ile ilgili değişkenlerden özellikle ebeveyn tutumlarının çalışıldığı dikkat

çekmektedir (Eigen, Hartman ve Hartman, 1987; Kesici, 2007; Khasmohammadi ve diğ., 2010).

Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, öğrencilerin mesleki kararsızlıklarının ortalama bir seviyede olduğu görülmektedir. Ancak mesleki kararsızlığın bireyleri olumsuz yönde etkileyebileceği göz önüne alındığında özellikle okul ortamında yapılabilecek çalışmalar oldukça önemlidir. Bu önemli kararı verme aşamasında gençlerin doğru yerlerden doğru yardımı alabilmeleri ve çevrelerindeki önemli kişilerin (anne, baba, öğretmenler, danışmanlar vb.) desteği ile kaynaklarını değerlendirebilmeleri önemlidir. Mesleki kararsızlık üzerine yapılan grup rehberliği ya da grupla psikolojik danışma çalışmalarının karar verme sürecini olumlu yönde etkilediği ve karar vermeyi zorlaştıran unsurlarla başa çıkmada bireylere yardımcı olduğu gözlenmiştir (Bal, 1998; Bilgin, 1995; Kırdök, 2006, Nota ve Soresi, 2003; Peng, 2001; Peng ve Herr, 1999). Bholanath (2007), kariyer rehberliği çalışmalarının, çalışmalara katılan bireylerin bilinçli kariyer seçimleri yapabilmeleri konusundaki hazır oluşlarını arttırdığı sonucuna varmıştır. Öğrenciler akılcı olmayan inançlarından dolayı sağlıklı mesleki kararlar veremeyebilirler. Bu nedenle öğrencilerin ilgi, yetenek ve değerlerini bilmek kadar bu inançlara yönelik farkındalığı arttırmak da önemlidir. Bu farkındalığın kazandırılmasından sonra yerine akılcı inançlar koyabilmek karar verme sürecini kolaylaştırır (Yılmaz Erdem ve Bilge, 2008). Akılcı olmayan inanç ve düşünceler üzerine yapılan grup çalışmalarının da mesleki karar sürecinde olumlu katkıları vardır (Mitchell ve Krumboltz, 1987). Aynı zamanda bireysel danışma sürecinin etkili olabilmesi için kararsızlığın kaynağının belirlenmesi de önemlidir (Germeijs ve De Boeck, 2003). Yine okullarda kararsızlığı giderebilmek için mesleki gölge programları uygulanabilir. Kısacası, gençlerin meslek seçimini sağlıklı koşullarda yapabilecekleri ortamlar yaratmak için çalışılmalıdır.

Bu araştırmanın sınırlılıklarından biri çalışma grubunda 12. sınıf öğrencilerinin bulunmamasıdır. Bu nedenle genellemelerin bu gruba dikkatle yapılmasını gerektirmektedir. Araştırmanın bir diğer sınırlılığı, çalışmanın sadece İzmir ilinde yaşayan lise öğrencileri ile yapılmış olmasıdır. Bu nedenle diğer il ve farklı bölgeleri de içine alan, daha geniş kapsamlı çalışmalara ihtiyaç vardır. Gelecekte yapılacak çalışmalarda mesleki kararsızlığın kariyer inançları gibi farklı değişkenlerle birlikte incelenmesi yararlı olacaktır.

Kaynaklar

- Alliman-Brissett, A.E., Turner, S.L. & Skovholt, T. M. (2004). Parent support and African American Adolescents' career self-efficacy. *Professional School Counseling*, 7(3), 124-132.
- Alver, B., Dilekmen, M. ve Ada, Ş. (2010). Üniversite öğrencilerinin psikolojik belirtileri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(33), 13-21.
- Aytaç, S. ve Bayram, N. (2001). Üniversite gençliğinin iş ve eş seçimindeki etkin kriterlerin analitik hiyerarşi süreci(AHP) ile analizi. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (7), 89-100.
- Bal, P. N. (1998). *Ergenlik döneminde mesleki karar verme olgunluğunun incelenmesi ve mesleki karar verme eğitim programı'nın etkisinin araştırılması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Bilgin, A. (1995). *Grup rehberliğinin ve grupla psikolojik danışmanın, lise öğrencilerinin anne-babalarından bağımsız meslek kararı verme davranışına etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Bholanath, S. (2007). *Effects of career guidance on grade 9 learners' readiness to make career choices*. Unpublished master dissertation, University of Zululand, KwaDlangezwa.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Çakır, M. A. (2003). *Bir mesleki grup rehberliği programının lise öğrencilerinin mesleki kararsızlık düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Çakır, M. A. (2004). Mesleki karar envanterinin geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 1-14.
- Eigen, C. A., Hartman, B. W. & Hartman, P.T. (1987). Relations between family interaction patterns and career indecision. *Psychological Reports*, 60, 87-94.
- Feldman, D. C.(2003). The antecedents and consequences of early career indecision among young adults. *Human Resource Management Review*, 13(3), 499–531.
- Gati I., Krausz, M. & Osipow, S.H . (1996). A taxonomy of difficulties in career decision making. *Journal of Counseling Psychology*, 43 (4), 510-526.
- Garrison, R.C. & Garrison, K. C. (1983). Ergenliğin anlamı ve tanımı (U. Öner; Çev.). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16 (1), 87-97.

- Germeijs, V. & De Boeck, P. (2003). Career indecision: Three factors from decision theory. *Journal of Vocational Behavior*, 62, 11–25.
- Gibbons, M. M. (2005). *College-going beliefs of prospective first-generation college students: Perceived barriers, social supports, self-efficacy, and outcome expectations*. Unpublished doctoral dissertation, The University of North Carolina, Greensboro.
- Gibbons, M. M., Borders, L. D., Wiles, M. E., Stephan, J. B. & Davis, P. E. (2006). Career and college planning needs of ninth graders - as reported by ninth graders. *Professional School Counseling*, 10, 168-178.
- Hamamcı, Z. ve Hamurlu, M. K. (2005). Anne babaların meslek gelişimine yardımcı olmaya yönelik tutumları ve bilgi düzeylerinin çocuklarının mesleki kararsızlıkları ile ilişkisi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(10), 55-69.
- Ireh, M. (2000). Career development theories and their implications for high school career guidance and counseling. *High School Journal*, 83(2),28-40.
- Karancı, G. (2003). *Genç işsizliğini önlemede mesleğe yöneltme sürecinin rolü*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Kesici, Ş. (2007). Ortaöğretim öğrencilerinin anne baba tutumlarının ve rehberlik ihtiyaçlarının mesleki karar verme zorluklarını yordaması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 329-340.
- Khasmohammadi, M., Noah, S. M., Kadir, R. A., Baba, M., Bakhash, K. F. & Keshavarz, H. (2010). Manifestation of parental perfectionism on career indecision. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 5, 1200–1204.
- Kılıççı, Y. (1992). *Okulda ruh sağlığı*. Ankara:Şafak Matbaacılık.
- Kırdök, O. (2010). *Bilişsel bilgiyi işleme yaklaşımına göre geliştirilen mesleki karar verme programının sınanması*. Yayımlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Kleiman, T., Gati, I., Peterson, G., Sampson, J., Reardon, R. & Lenz, J. (2004). Dysfunctional thinking and difficulties in career decision making. *Journal of Career Assessment*, 12, 213-331.
- Kulaksızoğlu, A. (2007). *Ergenlik psikolojisi* (9. Basım). İstanbul:Remzi Kitapevi.
- Kuzgun, Y. (2000) *Meslek danışmanlığı: Kuramlar ve uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Lopez, F. G. & Ann-Yi, S. (2006). Predictors of career indecision in three racial/ethnic groups of college women. *Journal of Career Development*, 33, 29-46.
- Mau, W.C. (2000). Cultural differences in career decision-making styles and self-efficacy. *Journal of Vocational Behavior*, 57, 365–378.

- Mitchell, L.K. & Krumboltz, J.D. (1987). The effects of cognitive restructuring and decision-making training on career indecision. *Journal of Counseling and Development*, 66, 171-174.
- Nota, L. & Soresi, S. (2004). Improving the problem-solving and decision-making skills of a high indecision group of young adolescents: A test of the “Difficult: No problem!” training. *International Journal for Educational And Vocational Guidance*, 4(1), 3–21.
- Öztemel, K. ve Yüksel, G. (2011). Ergenlerin çalışma anlayışının yordayıcıları. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 205-226.
- Patton, W., Creed, P.A. & Watson, M. (2003). Perceived work related and non-work related barriers in the career development of Australian and South African adolescents. *Australian Journal of Psychology*, 55 (2), 74-82.
- Peng, H. & Herr, E. L. (1999). The impact of career education courses on career beliefs and career decision making among business college students in Taiwan. *Journal of Career Development*, 25(4), 275-290.
- Peng, H. (2001). Comparing The effectiveness of two different career education courses on career decidedness for college freshmen: An exploratory study. *Journal of Career Development*, 28(1), 29-41.
- Sampson, J. P., Jr., Peterson, G. W., Lenz, J. G., Reardon, R. C., & Saunders, D. E. (1996). *Career thoughts inventory: Professional manual*. Odessa, Florida: Psychological Assessment Resources, Inc.
- Sampson, J.P., Reardon, R.C., Peterson, G.W. & Lenz, J.G. (2004). *Career counseling ve services. A cognitive information processing approach*. Canada: Brooks/Cole.
- Saunders, D.E., Peterson, G.W., Sampson, J.P. & Reardon, R.C. (2000). Career indecision, depression, and thinking. *Journal of Vocational Behavior*, 56, 288-298.
- Şahin, M., Sarı, S. V., Aydın, B., Cengiz, F. ve Dereli, H. (2011). Lise öğrencilerinin mesleki kararsızlıklarını yordamada akademik motivasyon ve umudun rolü. *XI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, 3-5 Ekim* (sf. 209-210), İzmir: Ege Üniversitesi.
- Van Haveren, R. A. (1999). *Levels of career decidedness and negative career thinking by athletic status, gender and academic class*. Unpublished doctoral dissertation, Oklahoma State University, Oklahoma City.
- White, N.J. & Tracey, T.J.G. (2011). An examination of career indecision and application to dispositional authenticity. *Journal of Vocational Behavior*, 78, 219–224.

Yeşilyaprak, B., Güngör, A. ve Kurç, G. (1998). *Eğitsel ve mesleki rehberlik*. Ankara: Varan Matbaacılık.

Yılmaz Erdem, A. ve Bilge, F. (2008). Lise öğrencileri için meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar ölçeği'nin geliştirilmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (29), 95-114.

Summary

Purpose

Vocational decisions constitute an important challenge faced by individuals at certain times in their lives. Every individual, over the course of his/her life, makes plans for the future; he/she tries to decide what profession to choose, how/where/when to take the education/training for the aimed profession, and whether to continue the education or to start working. As the expectations of the business and of the technology became more and more complex, it gradually becomes more difficult for young people to make decisions for their future. Occupational decision-making involves choosing a group of interrelated occupations which will later guide the decision-maker's subsequent choices about education, training and employment. Vocational indecision can be explained as the inability to make commitment to a specific occupational choice due to the lack of information about the occupation concerned. It can also be defined as the problems and obstacles facing the individual or the lack of motivation and high levels of anxiety and uncertainty during the decision-making process. Career-decision making is an important task for adolescence. For most people, particularly the youth, the period during and beyond high school is marked by crucial irreversible decisions. If the adolescent fails in this developmental task, it becomes more difficult for them to make rational and accurate decisions. Today, more and more adults are seeking jobs which are more interesting and consistent with their personal needs, family life and other non-work time pursuits. Under these circumstances, it is highly important to understand the factors affecting the young population's vocational indecision. Such an approach would prevent irreversible mistakes likely to be made during the decision-making process, and thus help students be more conscious about their choices. Furthermore it would help families and professionals being more cautious during their guidance to students. This study aims to examine the levels of high school students' vocational indecision and to analyze how vocational indecision is effected by socio-demographic variables.

Method

The participants were 268 high- school students (140 male and 127 female, 1 unknown) from two different schools in Izmir. Of the 268 students, 95 (36 %) were 9th grade

students; 84 (31 %) were in the 10th grade, and 89 (33 %) were in the 11th grade. In this research, Vocational Decision Inventory and Personal Information Sheet were used.

Results

There is a significant difference ($p < .05$) between students' irrational beliefs scores about choosing an occupation according to gender. However, no difference were observed between internal conflict scores, lack of knowledge about self, lack of knowledge about the occupation and the field, external conflict as well as for total scores. As a result, it was observed that girls' irrational beliefs scores about choosing an occupation were significantly lower than those of boys ($U = 7542.50$, $p = 0.031$).

Secondly, it was found out that while mean scores for irrational beliefs about choosing an occupation ($X^2=10.76$, $p=0.005$) and for external conflict ($X^2=12.22$, $p=0.002$) differed significantly according to age ($p < .01$), there is no significant difference observed in internal conflict, lack of knowledge about self and for lack of knowledge about the occupation and the field, and the total scores ($p > .05$) of the adolescents according to age.

Thirdly, it was observed that the grade variable played a significant role in the irrational beliefs about choosing an occupation ($X^2=10.27$, $p=0.006$) and those for external conflict scores ($X^2=14.56$, $p=0.001$); a significant difference was observed between these two variables. However, no significant difference was observed between internal conflict, lack of knowledge about self, lack of knowledge about the occupation and the field, and the total scores.

Discussion

The present research was aimed to investigate how vocational indecision differed according to socio-demographic variables. While irrational beliefs about choosing an occupation scores differed significantly according to gender, no significant difference was observed in internal conflict, lack of knowledge about self, lack of knowledge about the occupation and the field, external conflict and the total scores. It was found out that male students' scores for irrational beliefs about choosing an occupation were higher than those for female students. Female students might have struggled to demystify the sexist myths (traditional, patriarchal attitudes toward working women) which have defined the domestic sphere as women's place.

Given the variables of age and grade, a significant difference has been observed between student scores for irrational beliefs about choosing an occupation and external conflict scores, yet it has been found out that no significant difference between scores for internal conflict, lack of knowledge about self, lack of knowledge about the occupation and the field, and the total scores was observed. It has been found out that, by the end of the 9th grade students choose the courses which will affect their future vocational choices the most.

Following their vocational choice, students prepare for the university entrance exam, studying the courses relating to their choices. The process of choosing the courses places the ever confusing, endless choices into a more understandable and coherent pattern. During the vocational decision-making process students are exposed to right and healthy information as well as to a variety of non-functional beliefs and views. Getting rid of irrational, non-functional beliefs and thoughts renders students more decisive during their vocational decision-making process. The literature on vocational indecision supports the findings of the present study related with the age and grade. As students grow older, they start to think, and to be more decisive about vocational decision-making, which helps them being clearer about their preferences.

Conclusion

An overall evaluation of the findings of this research has shown that students' levels of vocational indecision are in an average level. Nevertheless, taking into consideration the fact that vocational indecision will affect students negatively, it is important for them to get the right guidance from the right people, and to mobilize their resources with support from individuals important to them (parents, teachers, or counselors etc.). It has been proved that group guidance and/or counseling have not only positively affected students' decision-making process, but also helped them cope with the obstacles on their way to decision-making. Again, it is possible to mobilize job-shadow programs at schools to eliminate vocational indecision. To summarize, it is important to create environments for students to make healthy choices.